

Gabriel Borowski
Uniwersytet Jagielloński
gabriel.borowski@uj.edu.pl

Pojęcie przekładu w Indiach

Zarys problematyki

Wstęp

Istotnym zjawiskiem dostrzegalnym na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat w głównym nurcie translatologii jest dążenie do otwarcia na konceptualizacje i doświadczenia przekładu pochodzące spoza zachodnioeuropejskiego i północnoamerykańskiego kręgu kulturowego [Susam-Sarajeva 2002], którego podstawowe kategorie – takie jak choćby uprzedniość i uprzywilejowany status oryginału, indywidualne pojęcie autorstwa – definiowały instrumentarium metodologiczne dyscypliny. Jeśli jednak, jak zauważa Dirk Delabastita [2013: 30], europocentryzm przejawia się nie w tym, o jakich kategoriach się myśli, lecz w tym, jakich kategorii używa się do myślenia, rozszczelnienie korpusu teoretycznego może dokonać się wyłącznie poprzez „opis gęsty”, rozumiany za Cliffordem Geertzem jako odczytanie zjawisk w kontekście kulturowym, a więc interpretacja dążąca do „ukazania w pełnym świetle [...] normalności [danego społeczeństwa] bez redukcji jego osobliwości” [Geertz 2005: 29].

Zasadniczym wyzwaniem z perspektywy translatologicznego mainstreamu jest więc wyjście poza dotychczasowe konceptualizacje przekładu oraz negocjacja pojęć, która dokonać się musi w sytuacji równości, unikając traktowania refleksji pochodzących spoza tzw. centrum za „Europę w wersji *light*”¹ [Marais 2019: 8]. Owocne poszerzenie refleksji translatologicznej nie powinno – jak podkreśla Kothari [2014: 98] – prowadzić do zagarniającego, protekcjonalnego „włączenia” pozaeuropejskich rozważań i doświadczeń do zastanego korpusu teoretycznego dyscypliny, lecz raczej do jego „prowincjonalizacji”, rozumianej za historykiem Dipeshem Chakrabartym [2011] nie jako proste odrzucenie myśli europejskiej i radykalny zwrot ku kulturowemu relatywizmowi, lecz jako jej decentralizacja obejmująca uświadomienie sobie dwoistego charakteru stosowanych pojęć jako nieodzownych, a zarazem nieprzystających do opisu zjawisk zakorzenionych w kulturach niezachodnich.

Szczególne miejsce w tym kontekście zdaje się zajmować subkontynent indyjski, należący zarazem do dwóch przestrzeni alternatywnych wobec dotychczasowego paradygmatu – Wschodu (w opozycji do Zachodu) oraz Globalnego Południa (w przeciwieństwie do Globalnej Północy) – i obfitujący w zjawiska wchodzące w zakres zainteresowania translatologii. Ganesh Devy [1999: 187] stwierdza, że za sprawą twórczego podejścia pisarzy przekształcających spuściznę wcześniejszych pokoleń „indyjskie tradycje literackie są w istocie tradycjami przekładu”, zaś indyjska literatura współczesna ma w ujęciu redaktorek tomu *Indian Literature and the World* charakter wielojęzyczny, przekładowy, porównawczy oraz jednocześnie usytuowany i międzynarodowy [Ciocca i Srivastava 2017]. Analogicznie do ligi językowej, stanowiącej grupę niespokrewnionych języków upodobniających się za sprawą wzajemnych oddziaływań, Indra Nath Choudhuri [2010: 113] określa Indie mianem „ligi przekładowej”², natomiast G.J.V. Prasad [2019] nazywa Indie „narodem przekładów”. Zdaniem Rity Kothari [2014: 96] w wielojęzycznym indyjskim społeczeństwie przekład jest częścią procesów samego ustanawiania się dynamicznego charakteru zbiorowości. W niedawno wydanym tomie *A World Atlas of Translation* Kothari i Shah [2019: 127] uznają wręcz, że „Azja Południowa jako całość jest regionem ukonstytuowanym poprzez przekład”.

¹ O ile nie zaznaczono inaczej, za przekłady z języków obcych odpowiada autor artykułu.

² Choudhuri powołuje się tutaj na prace indyjskiego językoznawcy Bhadriraju Krishnamurtiego, jednakże określenie Indii jako ligi językowej (*linguistic area*, *Sprachbund*) przypisuje się mistrzowi i późniejszemu współpracownikowi Krishnamurtiego, Murrayowi Barnsonowi Emeneau, autorowi artykułu *India as a Linguistic Area* [Emeneau 1956].

Wychodząc od powyższych założeń, niniejszy szkic ma na celu możliwie zwarte podsumowanie najistotniejszych współczesnych wątków krytycznych dotyczących pojęcia przekładu w Indiach oraz zapełnienie luki dostrzegalnej w polskiej translatoologii.

Pojęcie przekładu w Indiach

Pomimo częściowej zbieżności poruszanej problematyki przekładoznawstwo i orientalistyka³ zdają się często rozmijać w swoich podejściach. Ponad ćwierć wieku temu wpływowy indolog Sheldon Pollock [1996: 112] stwierdził znacząco:

Chociaż stanowi on podwaliny całej ich pracy, dla historyków oraz badaczy politycznych, społecznych, kulturowych lub literackich formacji odmiennych językowo od ich własnych problem przekładu przez długi czas miał status przysłowiowego obłąkanego krewnego zamkniętego na strychu [*family idiot in the attic*]: każdy wie, że tam jest i nic nie można na to poradzić, ale nikt nie chce zwracać na niego uwagi, bo w przeciwnym razie nie da się dalej robić swojego.

Autor uznaje ostatecznie, że przekład mający na celu pogłębienie wiedzy indologicznej stanowi jedynie poddziedzinę filologii [Pollock 1996: 120-121]. W podobny sposób – jednostkowy, oparty na indywidualnym doświadczeniu – na wynikające z konieczności opanowania różnorodnych kompetencji (językowych, historycznych, kulturowych itd.) ograniczenie tradycyjnych ćwiczeń przekładowych w ramach orientalistyki uniwersyteckiej do tzw. przekładu filologicznego zwracała uwagę kilka lat po Pollocku także Halina Marlewicz,

³ W niniejszym artykule stosuje się dobrze zakorzenione w polszczyźnie określenie „orientalistyka” – obecne m.in. w nazwach podmiotów prowadzących badania naukowe (np. Polskie Towarzystwo Orientalistyczne, Komitet Nauk Orientalistycznych Polskiej Akademii Nauk, Wydział Orientalistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Orientalistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytut Orientalistyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu) oraz czasopism („Rocznik Orientalistyczny”, „Przegląd Orientalistyczny”) – mając jednak na uwadze, iż ze względu na inter- [Chmielewski 1977] lub transdyscyplinarne [Dziekan 2014] charakter prowadzonych badań oraz imperialistyczny wydźwięk terminu (podkreślającego odrębność abstrakcyjnie pojmowanego Wschodu względem Zachodu, a także narzucającego ujednoczenie całkowicie odrębnym przestrzeniom społeczno-kulturowym) coraz częściej ustępuje on miejsca bardziej uszczegółowionym określeniom opisowym w ramach studiów obszarowych (*area studies*) i regionalnych (*regional studies*). Na anachroniczny, europocentryczny, potoczny, przed- i pozanaukowy charakter pojęcia Orientu zwraca uwagę m.in. Romuald Huszcza [2006].

która stwierdziła również, że „[t]łumaczem orientalistą nie zostaje się [...] w sposób normalny – jest to zawsze skok na głębie, wykonywany w złudnym poczuciu, że przecież umiemy pływać” [Marlewicz 2002: 270]. Podobne przeświadczenie zdaje się pobrzmiwać w stwierdzeniu, iż „[f]ilolog jest dobrze przygotowany merytorycznie do roli tłumacza literatury wywodzącej się [z] odległego kręgu kulturowego”, a jego szkolenie sprowadzać się może do „warsztatu tłumacza jak i zasobu wiadomości” [Czekalska i Marlewicz 2005: 225], a więc niejako z pominięciem dorobku kulturowo zorientowanych badań nad przekładem⁴.

By stworzyć warunki do owocnej wymiany praktyk i doświadczeń między badaczami tłumaczenia oraz przedstawicielami orientalistyki, konieczny jest więc ruch polegający nie tylko na wspomnianym wcześniej otwarciu na rewizję z perspektywy odmiennych przestrzeni kulturowych, lecz także na zwróceniu instrumentarium translatologicznego „na zewnątrz”, w duchu postulowanego ponad dekadę temu przez Bassnett [2012] i proponowanego ponownie przez Bassnett i Johnstona [2019] *outward turn*, rozumianego między innymi jako zwiększenie oddźwięku dyscypliny poza jej granicami. Dlatego prezentowana tutaj metaanaliza prac – dostępnych w języku angielskim, jednakże autorstwa badaczy w większości pochodzących z subkontynentu indyjskiego, posługujących się lokalnymi językami i opierających swoje rozpoznania na bezpośredniej analizie tekstów źródłowych – dąży do zarysowania pojęcia przekładu oraz podsumowania obecnego statusu refleksji przekładoznawczej w Indiach⁵.

W kontekście kulturowych rozważań nad przekładem na subkontynencie indyjskim publikowanych w głównym nurcie translatologii kluczowy zdaje się tekst Harisha Trivediego pt. *In Our Own Time, On Our Own Terms*

⁴ Znamienny w tym względzie wydaje się również brak odwołań do osiągnięć translatologii w bibliografii znacznej większości artykułów zebranych w czterech tomach (z 2002, 2005, 2008 i 2013) serii *Języki orientalne w przekładzie*, powstałych na podstawie wystąpień przedstawionych w ramach cyklu konferencji organizowanych przez Komisję Orientalistyczną Polskiej Akademii Nauk.

⁵ Przedstawione tutaj rozważania z pewnością uzupełniłoby zapoznanie się z wydanymi w Indiach publikacjami trudno dostępnymi w Europie, m.in. *Translation, its Theory and Practice* (1996) Avadhesh K. Singha, tomu *Translation: From Periphery to Centerstage* (1998) pod red. Tutun Mukherjee, *Translation, Text and Theory: The Paradigm of India* Rukmini Bhayi Nair (2002). Istotny wkład w refleksję nad praktyką przekładową w Indiach ma również czasopismo „Indian Literature”, wydawane przez indyjską akademię literatury Sahitya Akademi, gdzie poza licznymi przekładami publikowane są artykuły i wywiady poświęcone praktyce i teorii translacji.

we wpływowym zbiorze *Translating Others* z 2006 r., którego celem było „umieszczenie badań nad przekładem na globalnej mapie” i oddanie obrazu dyscypliny „zde-centralizowanej, a być może eks-centrycznej” [*de-centered and perhaps ex-centric*], „rozszczepionej” [Hermanns 2014: 9]. Rozdziałowi Trivediego ton nadaje już pierwsze, ironiczne zdanie: „[t]o, że przekład nie jest nazywany przekładem we wszystkich językach i kulturach świata, może zdawać się dość niedawnym zachodnim odkryciem” [Trivedi 2014: 102]. By zrozumieć sygnalizowaną w ten sposób potrzebę relatywizacji kluczowych pojęć – będącą problemem z perspektywy badaczy osadzonych w kręgu kulturowym o stosunkowo wyraźnej i współdzielonej definicji translacji, komunikujących się często w językach dysponujących zaledwie jednym terminem na zjawisko przekładu (takich jak hegemoniczna obecnie angielszczyzna) – konieczne jest dostrzeżenie specyfiki indyjskiej rzeczywistości społeczno-komunikacyjnej. Chociaż konstytucja Indii wylicza obecnie 22 oficjalne języki [COI 2021], zgodnie z ogłoszonymi w 2018 r. wynikami przeprowadzonego w 2011 r. spisu powszechnego całkowita liczba języków macierzystych (*mother tongues*)⁶, którymi posługuje się ponad 10 tysięcy użytkowników, wynosi 121 [LAI 2022: vii]⁷. Z europejskiego punktu widzenia, historycznie naznaczonego tendencją do utożsamiania języka z narodem, a tym samym uznającego mowę za kategorię rozróżniającą, mnogość języków używanych na subkontynencie powinna prowadzić do eksplozji przekładu umożliwiającego komunikację w niezliczonych konfiguracjach [Trivedi 2014: 103].

W Indiach poliglosję należy jednak rozumieć odmiennie: nie tyle jako współobecność odrębnych języków, lecz jako spłot, „zamieszkanie równoczesnych przestrzeni językowych niż przechodzenie z jednego obszaru językowego w drugi” [Kothari i Shah 2019: 128], co prowadzi do sytuacji, w której język „nie jest czymś «danym», lecz raczej dyskursywnie kształtowanym «źródłem»” [Kothari 2014: 98]. W tych okolicznościach zjawiska, które nosiłyby znamiona przekładu, nie są postrzegane jako translacja i domagają

⁶ Świadomie zrezygnowano z określenia „język ojczysty” na rzecz terminu „język macierzysty”, jako że zawarte w spisie powszechnym pytanie o *mother tongue* odnosiło się bezpośrednio do roli matki: „the language spoken in childhood by the person’s mother to the person. If the mother died in infancy, the language mainly spoken in the person’s home in childhood will be the mother tongue. In case of infants and deaf mutes the language usually spoken by the mother should be recorded. In case of doubt, the language mainly spoken in the household may be recorded” [LAI 2022: vii].

⁷ W trakcie spisu odnotowano 19 569 (!) różnych określeń na język macierzysty, które następnie uporządkowano, stosując metody językoznawcze; zob. LAI 2022.

się ujęcia we własnych, lokalnie osadzonych ramach, które wykraczają poza skupioną na systemowej pojedynczości języków tradycję europejskiej lingwistyki [Devy 1999: 185], nadal stanowiącej podglebie myślenia o przekładzie poprzez metaforę transferu. Postrzeganie indyjskiej wielojęzyczności w kategoriach ciągłości i spektrum rodzi to, co Devy [1999: 185] nazywa „świadomością tłumaczącą” (*translating consciousness*), za sprawą której przekład nie stanowi wyraźnie wyodrębnionego zjawiska, lecz samą istotę komunikacji i rozumienia.

Jeśli przyjmiemy za K. Satchidanandanem [2001: 7], że przejście między językami jest „równie naturalne [dla Indusa], jak zmiana ciała podczas ponownych narodzin”, nie bez znaczenia okazuje się tutaj również odmienny, właściwy rodzimym religiom Indii (hinduizmowi, buddyzmowi, dżinizmowi i sikhizmowi), niechrześcijański model metafizyczny, zakładający ciągłą migrację duszy między powłokami cielesnymi – nieustanne odrodzenie, które nie prowadzi do utraty substancji. Jak zaznacza Ganesh Devy [1999: 187], „[d]usza, czyli znaczenie, nie podlega prawom czasowości, tak więc znaczenie, nawet literackie, jest w ujęciu indyjskim ahistoryczne”. Nieistotne okazuje się tym samym również pojęcie uprzedniości i domniemanej kompletności oryginału, stanowiące negatywną część europocentrycznej definicji translatu. Należy przyjąć, że kluczowa dla zachodniego przekładoznawstwa opozycja, oparta na odrębności tekstu „wyjściowego” i „docelowego”, a także na pozytywnym postrzeganiu źródłowego i pierwotnego charakteru tego pierwszego oraz jego bezpośredniego związku z autorem, może nie mieć charakteru uniwersalnego i pozostawać poza kręgiem rozważań w kulturze, która przez większość swoich długich i bogatych dziejów pozbawiona była pojęcia romantycznego indywidualizmu, a także – za sprawą ustnej transmisji dziedzictwa – kategorii autorstwa rozumianej zgodnie z logiką kapitalizmu jako własność [Trivedi 1999: 107; Satchidanandan 2001: 7].

Zdaniem badaczy okoliczności te sprzyjały warunkom, w których różnorodnym praktykom polegającym na przesuwaniu i zacieraniu granic językowych w starożytnych i przednowożytnych Indiach nie przypisywano oddzielnego określenia umożliwiającego zidentyfikowanie ich jako przekładu. W konsekwencji pojęcie to było zasadniczo obce bogatemu i wielowiekowemu indyjskiemu literaturoznawstwu. Sytuacja uległa radykalnej zmianie w XIX w. wraz z otwarciem szkół wyższych urządzonych wedle modelu zachodniego w celu kształcenia przyszłych urzędników, w tym również tłumaczy, odgrywających rolę pośredników kulturowych. Jak donosi Trivedi [1999: 106], aż do tego momentu, na przestrzeni ponad trzech tysięcy lat historii

literatur indyjskich nie odnotowano jakichkolwiek przekładów z języków obcych na języki subkontynentu⁸, co zmieniło się wkrótce po nadejściu fali przekładów z oraz na angielszczyznę. Zjawisko to z perspektywy kultury europejskiej, ukształtowanej w dużej mierze za sprawą przekładów – wystarczy wspomnieć chociażby rolę dokonującego się po średniowieczu przywrócenia dziedzictwa antyku poprzez przekład starożytnych klasyków z języka arabskiego – zdaje się jawić jako zaskakujący brak, obecność pewnej nieobecności, jednakże powinno być postrzegane jako przykład równoległej i pełnoprawnej ewolucji literackiej domagającej się ujęcia w lokalnych ramach.

Co rozumiały, brak wyraźnego wyodrębnienia kategorii przekładu w okresie starożytnym i przednowożytnym wyraża się także w niewielkiej obecności systematycznych rozważań nad przekładem jako aktywnością różniącą się ontologicznie od twórczości własnej [Choudhuri 2010: 113], co na tle rozbudowanych w kontekście indyjskim refleksji nad poetyką może być zastanawiające. Debendra K. Dash i Dipti R. Pattanaik [2007] tłumaczą to zjawisko, odwołując się do dziejów walki o dominację kulturową, religijną i społeczną, szczególnie w północnych Indiach, gdzie chęć zachowania przez braminów statusu sanskrytu i związanego z nim monopolu na wiedzę czynił przekład tekstów – a tym samym refleksję nad nim, która potencjalnie mogłaby dokonywać się pośród przedstawicieli wyższych warstw społecznych – niemożliwym. Interesującą interpretację tego fenomenu proponują Rita Kothari i Judy Wakabayashi we wstępie do tomu *Decentralizing Translation Studies: India and Beyond*, odnosząc się do wspomnianej wcześniej wielojęzyczności licznych społeczeństw azjatyckich, doświadczanej jako „życie w przekładzie” [Kothari i Wakabayashi 2009: 13], w opozycji do jednojęzyczności wielu narodów europejskich:

Jeśli hipoteza istnienia powiązania między „przeżywanym przekładem” a stosunkowym brakiem rozważań teoretycznych okaże się prawdziwa, może wyjść na to, że kultury w większości jednojęzyczne mają większą skłonność do postrzegania przekładu jako odrębnego działania i aktywniej rozważają je teoretycznie [Kothari i Wakabayashi 2009: 13].

Jednocześnie, jak zauważa Hephzibah Israel, wielojęzyczności nie należy pojmować jako kategorii w pełni wyjaśniającej zjawiska translacyjne

⁸ Należy przy tym zasygnalizować metodologiczną trudność wynikającą z próby różniczenia języków subkontynentu indyjskiego od języków „obcych”, szczególnie w odniesieniu do języka perskiego, stanowiącego przez kilkaset lat *lingua franca* w północnych Indiach, oraz angielskiego, który obecnie ma status dodatkowego języka urzędowego.

w Indiach, ponieważ prowadziłyby to do upraszczających i powierzchownych spostrzeżeń w duchu określanym przez autorkę jako *essential multilingualism* [Israel 2021: 127].

W dyskusji nad świadomością przekładoznawczą w Indiach znamienne są analizy terminów stosowanych w opisie zjawisk noszących znamiona przekładu⁹. Spośród licznych określeń¹⁰ najpowszechniejszymi są wyrazy wywodzące się od sanskryckiego rzeczownika *anuvāda*, pierwotnie oznaczające ścisłe powtórzenie w tym samym języku czegoś, co zostało powiedziane, szczególnie istotne w kontekście inkantacji przekazywanych w ramach tradycji ustnych [Trivedi 1999: 111; Kundu 2019]. Jako określenie na działalność przekładową pojawia się ono dopiero w przełomowym, jak już wspomniano, okresie nastania brytyjskich rządów w połowie XIX w., gdy indyjscy intelektualiści, nawykli do swobodnego traktowania tłumaczenia jako części szeroko rozumianej twórczości słownej, musieli nagle podporządkować się narzuconym przez imperium kategoriom wierności i ekwiwalencji¹¹, co skłoniło do wyboru terminu odwołującego się do dokładności ponownego wykonania. Warto podkreślić, iż zawarta w sanskryckim słowie metaforyka odsyła do kryterium tożsamości (wynikającego z wzmiankowanego kontekstu metafizycznego: powtórzenie nie prowadzi do utraty znaczenia, ale do jego pełniejszego wysłuchania) oraz do właściwej oralności domeny temporalnej [Ong 2011: 81-83], a nie do bliższej kulturze opartej na piśmie przenośni przestrzennej, właściwej przekładowi rozumianemu jako transfer poprzez (językową, kulturową) granicę.

Uwagi końcowe

Powyższe rozpoznania pozwalają wyraźnie dostrzec, iż konceptualizacja przekładu w Indiach jako przestrzeni kulturowej rozwijającej się przez tysiąclecia

⁹ Poszukiwanie ekwiwalentów dla translacji samo w sobie jest zadaniem trudnym, ponieważ narzuca ramy zachodniego pojęcia praktykom rozwiniętym na innym gruncie, dlatego wymaga, jak podkreślają Kothari i Wakabayashi [2009: 9], dokładnego zbadania kryjącej się za nimi wizji świata. Jak ostrzega Trivedi [1999: 117], „zanim stwierdzimy, że te wszystkie [indyjskie terminy] znaczą «przekład», musimy pamiętać, że same nie mogą zostać łatwo przełożone”.

¹⁰ Wyliczenia i częściowego omówienia terminów dokonują m.in. Trivedi [1999: 110-116], Ramakrishna [2000: 94], Kothari i Shah [2019: 128-129], Kundu [2019: 40].

¹¹ Warto wspomnieć, iż w tradycji indyjskiej istniało już wcześniej pojęcie *chāyā* (cień), dotyczące dosłownego oddania tekstów w sanskrycie i prakrycie, odnoszące się jednak głównie do dramaturgii i drugorzędne wobec swobodnej adaptacji w poezji i prozie; zob. Pollock [1994: 114], Trivedi [2014: 104], Gopnathan [2014: 236], Choudhuri [2010: 120].

poza europocentrycznym kręgiem wpływów różni się znacznie od paradygmatu wypracowanego na gruncie zachodniej translatoologii, pozwalając na usytuowanie badań nad tłumaczeniem wyrosłych z tradycji Globalnej Północy w szerszej perspektywie uwzględniającej głębokie historyczne, społeczne, filozoficzne i komunikacyjne uwarunkowania kluczowych terminów takich jak język, oryginał i przekład.

Co istotne, celem niniejszego opracowania było nie tyle rozszerzenie zachodnich badań nad przekładem o nowe konteksty, ile ruch wpisujący się w szerszy prąd mający na celu usytuowanie głównego nurtu translatoologii na światowej mapie, tak aby europocentryczne pojęcia i praktyki, a także stojące za nimi założenia na temat natury badanych zjawisk, postrzegane były na tle alternatywnych i pełnoprawnych ujęć wywodzących się z odmiennych przestrzeni kulturowych. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, iż wielojęzyczność, która cechuje m.in. społeczeństwo indyjskie, coraz częściej postrzegana jest przez badaczy jako wszechobecna (także w Europie), co powinno skłaniać do częstszej rewizji założeń translatoologii, opartych na narodowych ideałach niemieckiego romantyzmu [Israel 2021].

Na koniec warto wspomnieć, że współczesne, kulturowo zorientowane przekładoznawstwo wykroczyło już poza ramy ściśle rozumianej filologii, wchodząc w owocne relacje z dyscyplinami takimi jak antropologia, socjologia, historia i filozofia, które od dawna stanowią część metodologicznego zaplecza orientalistyki [Huszcza 2006; Dziekan 2014]. Zdaje się więc, że istnieje olbrzymie pole do potencjalnej wymiany praktyk, doświadczeń i pojęć między obydwoma dziedzinami.

Bibliografia

- Bassnett, S. (2012), „Translation Studies at a Cross-roads”, *Target*. 41(1): 15-25, <https://doi.org/10.1075/target.24.1.02bas>.
- Bassnett, S., Johnston, D. (2019), „The Outward Turn in Translation Studies”, *The Translator*. 25(3): 181-188, <https://doi.org/10.1080/13556509.2019.1701228>.
- Chakrabarty, D. (2011), *Prowincjonalizacja Europy: myśl postkolonialna i różnica historyczna* (tłum. Dorota Kołodziejczyk, Tomasz Dobrogoszcz, Ewa Domańska), Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Chmielewski, J. (1977), „Orientalistyka tradycyjna i nietradycyjna”, [w:] Tadeusz Kotarbiński, Wanda Osińska, Eugeniusz Geblewicz, red. *Nowe specjalności w nauce współczesnej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Gdańsk.

- Choudhuri, I.N. (2010), „Towards an Indian Theory of Translation”, *Indian Literature*. 54(5): 113-123.
- Ciocca, R., Srivastava, N. (2017), „Introduction: Indian Literature and the World”, [w:] Rossella Ciocca, Neelam Srivastava, red. *Indian Literature and the World: Multilingualism, Translation, and the Public Sphere*, Palgrave Macmillan, London, https://doi.org/10.1057/978-1-137-54550-3_1.
- COI (2021) = *The Constitution of India (as on 26th November, 2021)*, <https://legislative.gov.in/constitution-of-india>.
- Czekalska, R., Marlewicz, H. (2005), „Przekład jako łącznik międzykulturowy”, [w:] Barbara Podolak, Andrzej Zaborski i Grażyna Zajac, red. *Języki orientalne w przekładzie*, t. 2, PAN, Kraków.
- Dash, D.K., Pattanaik, D.R. (2007), „Translation and Social Praxis in Ancient and Medieval India (with special reference to Orissa)”, [w:] Paul St-Pierre, Prafulla C. Kar, red. *In Translation – Reflections, Refractions, euroTransformations*, John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, <https://doi.org/10.1075/btl.71.17das>.
- Delabastita, D. (2013), „Continentalism and the Invention of Traditions in Translation Studies”, [w:] Luc von Dorslaer, Peter Flynn, red. *Eurocentrism in Translation Studies*, John Benjamins, Amsterdam, <https://doi.org/10.1075/bct.54.02del>.
- Devy, G. (1999), „Translation and Literary History: An Indian view”, [w:] Susan Bassnett, Harish Trivedi, red. *Post-Colonial Translation: Theory and Practice*, Routledge, London–New York.
- Dziekan, M. (2014), „Orientalistyka między «tradycyjną» filologią a potrzebami współczesności: w poszukiwaniu metodologii orientalistyki”, *Przegląd Orientalistyczny*. 1-2: 3-14.
- Emeneau, M.B. (1956), „India as a Linguistic Area”, *Language*. 32(1): 3-16, <https://doi.org/10.2307/410649>.
- Geertz, C. (2005), „Opis gęsty: w poszukiwaniu interpretatywnej teorii kultury”, [w:] *Interpretacja kultur: wybrane eseje* (tłum. Maria M. Piechaczek), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Hermans, T. (2014), „Introduction”, [w:] Theo Hermans, red. *Translating Others*, t. 1, Routledge, London–New York, <https://doi.org/10.4324/9781315759869>.
- Huszcza, R. (2006), „Orientalistyka: filologia – nauka o języku – wiedza o kulturze”, *Przegląd Orientalistyczny*. 3-4: 137-146.
- Israel, H. (2021), „Translation in India: Multilingual Practices and Cultural Histories of Texts”, *Translation Studies*. 14(2): 125-132, <https://doi.org/10.1080/14781700.2021.1936149>.
- Kothari, R. (2014), „Response”, *Translation Studies*. 7(1): 96-99, <https://doi.org/10.1080/14781700.2013.831237>.

- Kothari, R., Shah, K. (2021), „More or Less ‘Translation’: Landscapes of Language and Communication in India”, [w:] Yves Gambier, Ubaldo Steccconi, red. *A World Atlas of Translation*, John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- Kothari, R., Wakabayashi, J. (2009), „Introduction”, [w:] Rita Kothari, Judy Wakabayashi, red. *Decentring Translation Studies: India and Beyond*, John Benjamins, Amsterdam–Philadelphia, <https://doi.org/10.1075/btl.86>.
- Kundu, R. (2019), „Colonial Politics of Finding Equivalence: Interpreting ‘Translation’ and anubad through Nineteenth Century English to Sanskrit/Bengali Dictionaries”, *Translation Today*. 13(2): 35-59.
- LAI (2022) = *Language Atlas of India 2011*, Office of the Registrar General & Census Commissioner, New Delhi.
- Marais, K. (2019), „Translation Problematized”, [w:] *A (Bio)Semiotic Theory of Translation: The Emergence of Social-Cultural Reality*, Routledge, New York–London, <https://doi.org/10.4324/9781315142319>.
- Marlewicz, H. (2002), „Kilka uwag o przekładach z sanskrytu”, [w:] Anna Krasnowolska, Barbara Mękarska, Andrzej Zaborski, red. *Języki orientalne w przekładzie*, PAN, Kraków.
- Ong, W.J. (2011), *Oralność i piśmienność: słowo poddane technologii* (tłum. Józef Japola), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Pollock, S. (1996), „Philology, Literature, Translation”, [w:] Enrica Garzilli, red. *Translating, Translations, Translators from India to the West*, Harvard University, Cambridge, MA.
- Pozza, N. (2010), „Translating from India and the Moving Space of Translation (Illustrated by the Works of Ajñeya)”, [w:] Maria Burger i Nicola Pozza, red. *India in Translation through Hindi Literature: A Plurality of Voices*, Peter Lang, Bern.
- Prasad, G.J.V. (2019), „Introduction”, [w:] Guntupalli Veera Raghavendra Prasad, red. *India in Translation, Translation in India*, Bloomsbury India, New Delhi.
- Ramakrishna, S. (2000), „Cultural Transmission through Translation: An Indian Perspective”, [w:] Sherry Simon, Paul St-Pierre, red. *Changing the Terms: Translating in the Postcolonial Era*, University of Ottawa Press, Ottawa.
- Satchidanandan, K. (2001), „Rethinking Translation”, *Indian Literature*. 45(1): 5-8.
- Susam-Sarajeva, Ş. (2002), „A ‘Multilingual’ and ‘International’ Translation Studies?”, [w:] Theo Hermans, red. *Crosscultural Transgressions: Research Models in Translation II – Historical and Ideological Issues*, Routledge, London–New York.
- Trivedi, H. (2014), „In Our Own Time, On Our own Terms: ‘Translation’ in India”, [w:] Theo Hermans, red. *Translating Others*, t. 1, Routledge, London–New York.

ABSTRAKT

Zamierzeniem niniejszego szkicu jest możliwie zwięzłe podsumowanie najistotniejszych współczesnych wątków krytycznych dotyczących pojęcia przekładu oraz obecności refleksji przekładoznawczej w Indiach oraz zapewnienie luki dostrzegalnej w polskiej translatologii.

Słowa kluczowe: przekład, Indie, wielojęzyczność, europocentryzm, orientalistyka

ABSTRACT**The Concept of Translation in India: An Overview**

This study aims to outline the most relevant contemporary critical remarks concerning the concept of translation and the presence of translational reflection in India, aiming to fill the gap perceived in Polish translatology.

Keywords: translation, India, multilingualism, eurocentrism, oriental studies